

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАПН УКРАЇНИ

Європейська якість навчання для кращої успішності учнів

Програма підвищення кваліфікації
за спеціальністю – 014. 01
Середня освіта. Українська мова
і література

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАПН УКРАЇНИ

Європейська якість навчання для кращої успішності учнів

Програма підвищення кваліфікації
за спеціальністю – 014. 01
Середня освіта. Українська мова
і література

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

УДК 373.5.(014.6:005.6)(477:100)(048.83)

Схвалено і рекомендовано до друку
Серія «STEM - освіта у контексті цілей PISA»
вченою радою Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 17 від 26 грудня 2022 р.)

Схвалено і рекомендовано до друку
вченою радою Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 8 від 03 серпня 2023 р.).

**За загальною редакцією дійсного члена НАПН України,
д.пед.н., проф. О. М. Топузова**

Рецензенти:

Горошкіна Олена Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України

Семенов Олена Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Сьомак Алла Михайлівна, учитель української мови та літератури, вчитель вищої категорії, старший учитель, заступник директора з навчально-виховної роботи Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів

Відповідальна за випуск проф. Людмила Калініна

Програма підвищення кваліфікації за спеціальністю 014.01 – Середня освіта. Українська мова і література./Авторський колектив. За заг. ред. професора О.М. Топузова. (2-ге електронне видання, доповнене).– Київ: Педагогічна думка, 2023.- 11с. DOI <https://doi.org/10.32405/978-966-644-734-3-2023-11> ISBN 978-966-644-734-3

Програма підвищення кваліфікації спрямована на ознайомлення з позитивними прикладами європейської політики та практики якісної шкільної освіти з міждисциплінарним акцентом на розвиток ключових компетентностей учнів та базових навичок для навчання впродовж життя. Основними результатами програми є підвищення обізнаності вчителів про ключові аспекти ефективності освітньої політики і практики у країнах ЄС та впровадження цих знань в українську освітню систему.

УДК 373.5.(014.6:005.6)(477:100)(048.83)

© Інститут педагогіки НАПН України, 2023

© Авторський колектив, Топузов О.М., 2023

Серія ISBN 978-966-644-726-8

ISBN 978-966-644-734-3

© Педагогічна думка, 2023

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Розробники програми	3
Рецензенти програми.....	4
Мета програми	4
Напрямок	4
Цільова аудиторія.....	4
Обсяг / тривалість.....	4
Форма навчання.....	4
Вид	4
Строки дії програми	4
Мінімальна кількість осіб у групі.....	4
Місце реалізації програми	5
Вартість навчання.....	5
Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться / набуватимуться	5
Загальні компетентності	5
Професійні компетентності вчителя	5
Результати навчання	6
Документ, що видається.....	6
Забезпечення розміщення програми.....	6
Зміст програми	6
Навчально-тематичний план.....	9
Рекомендована література.....	11

Пояснювальна записка

З 2016 року українська шкільна освіта зазнає змін у рамках реформи «Нова українська школа», яка зосереджується на переході від трансляції теоретичних знань до формування ключових компетентностей і базових навичок. У 2018 році Україна вперше взяла участь у міжнародному дослідженні PISA, і за середнім балом математики, природознавства та читання вона відстає від більшості країн-членів ЄС, особливо Естонії, Фінляндії та Польщі, які є країнами-лідерами ЄС у дослідженні PISA. Тому, метою програми є використання досвіду провідних країн PISA в ЄС PISA для покращення успішності українських учнів. Це наблизить Україну до стандартів ЄС та суттєво покращить якість національної шкільної освіти, що безпосередньо стосується більшості сфер суспільства. Програму розроблено в рамках [модулю Жана Моне «Європейська якість навчання для кращої успішності учнів»](#), що стосується кращого розуміння європейської політики та ефективної практики розвитку ключових компетентностей та базових навичок для навчання впродовж життя.

Розробники програми:

Топузов Олег Михайлович, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, Заслужений діяч науки і техніки України, Віце-президент НАПН України, директор Інституту педагогіки НАПН України;

Заболотна Оксана Адольфівна, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, координатор модуля Жана Моне;

Локшина Олена Ігорівна, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України;

Калініна Людмила Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, учений секретар Інституту педагогіки НАПН України;

Васильєва Дарина Василівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу математичної та інформатичної освіти Інституту педагогіки НАПН України.

Рецензенти програми

О.М. Семенов - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка;

О.М. Горошкіна - доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України;

А.М. Сьомак – учитель української мови та літератури, вчитель вищої категорії, старший учитель, заступник директора з навчально-виховної роботи Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів №14.

Мета програми - професійний розвиток учителів української мови і літератури відповідно до державної політики у галузі освіти.

Напрямок - Трудові функції: А Навчання учнів предметів (інтегрованих курсів), Б Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу, В Участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища, Г Управління освітнім процесом, Д Безперервний професійний розвиток.

Цільова аудиторія - учителі української мови і літератури усіх кваліфікаційних категорій, які навчають учнів 5 – 9 класів.

Обсяг / тривалість – 90 годин / 3 кредити ЄКТС, з яких 40 годин реалізовано у формі інтенсивної літньої школи для учителів, 40 годин – у формі індивідуальної роботи над розробленням завдань з консультуванням викладачів, 10 годин – у формі сесій перехресного рецензування розроблених завдань.

Форма навчання: змішана (очно-дистанційна), дистанційна.

Вид - навчання за програмою підвищення кваліфікації.

Строки дії програми – 2021 – 2023 рр.

Мінімальна кількість осіб у групі – 15 осіб

Місце реалізації програми – онлайн платформа Zoom, Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

Вартість навчання – безоплатний характер надання освітніх послуг.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться / набуватимуться

Удосконалення раніше набутих та/або набуття нових компетентностей за професійним стандартом у межах професійної діяльності.

Загальні компетентності відповідно до професійного стандарту, а також здатність:

- застосовувати отримані знання у професійній діяльності;
- висловлювати власні думки конструктивно;
- працювати у команді та в автономному режимі;
- сприймати думки інших людей, визнавати їхнє право на власну позицію;
- мислити стратегічно, критично.

Професійні компетентності вчителя відповідно до професійного стандарту, а також додатково здатності у таких трудових функціях:

навчання предметів (інтегрованих курсів)

- вибудовувати професійну діяльність на основі сучасних нормативно-правових документів в системі освіти України, міжнародних документів
- забезпечувати наступність у навчанні між різними ланками ступеневої системи освіти
- переносити власний досвід, знання, способи розв'язування проблем, методи навчання і виховання в умови нових педагогічних ситуацій;

партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу

- практично використовувати у професійній діяльності знання психолого-педагогічних особливостей здобувачів освіти базової середньої школи
- аналізувати педагогічні ситуації, виокремлюючи прийоми педагогічної взаємодії

- організовувати рефлексивну і креативну діяльність учнів, пов'язану з опануванням предметних компетентностей;

участь в організації безпечного та здорового, освітнього середовища

- забезпечувати сприятливе освітнє середовище у віддаленому режимі, запобігати кібербулінгу;

управління освітнім процесом

- усвідомлювати роль учителя як фасилітатора освітнього процесу

безперервний професійний розвиток

- аналізувати профільну науково-методичну літературу, узагальнювати та робити висновки
- критично оцінювати власні професійні знання та вміння.

Результати навчання

- знання особливостей організації освітнього процесу у країнах ЄС, які є лідерами PISA;
- розуміння принципів укладання компетентісно-зорієнтованих інтегрованих завдань із підготовки до міжнародного оцінювання PISA;
- вміння організовувати освітній процес з використанням компетентнісного підходу.

Документ, що видається – свідоцтво чи сертифікат з описом досягнутих результатів.

Забезпечення розміщення програми – на вебсайтах проекту «Європейська якість навчання для кращої успішності учнів» та Інституту педагогіки НАПН України.

Зміст програми

Програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників (далі Програма) передбачає професійний розвиток учителів предметів української мови і літератури та інтегрованих курсів відповідно до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти.

Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017) метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і

соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Досягнення цієї мети забезпечується через формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності.

Для цього під час опрацювання навчальних матеріалів Програми педагогічні працівники опануватимуть способи створення сприятливих умов для учіння, віддаючи перевагу особистісно-зорієнтованому і компетентністному підходам та добираючи сучасні технології, методи, прийоми.

Програма підвищення кваліфікації спрямована на ознайомлення з позитивними прикладами європейської політики та практики якісної шкільної освіти з міждисциплінарним акцентом на розвиток ключових компетентностей учнів та базових навичок для навчання впродовж життя. Основними результатами програми є підвищення обізнаності вчителів про ключові аспекти ефективності освітньої політики і практики у країнах ЄС та впровадження цих знань в українську освітню систему.

Під час розроблення Програми упорядники враховували:

- концептуальні засади реформування загальної середньої школи «Нова українська школа»;
- Закони України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII та «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX;
- Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898;
- Постанову Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 №800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників»;
- Типову освітню програму для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затверджену наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 №235;
- модельні навчальні програми.

У ході реалізації Програми використовуються такі **підходи до освітнього процесу**:

- рефлексивний підхід, який покликаний сформулювати у слухачів власні цінності та переконання, обміркувати власну професійну поведінку, а також концептуалізувати, спланувати та керувати змінами у професійному середовищі;
- особистісно-орієнтований підхід, який залучає слухачів до генерування інформації та ідей як агентів змін у власному професійному контексті, та сприяє формуванню професійної автономії та поглибленню професійної впевненості;
- задачобазований підхід, який створює умови для спільної практичної діяльності під час занять.

Навчання за Програмою відбувається дистанційно та передбачає синхронний та асинхронний компоненти.

Синхронний компонент реалізується на платформі Zoom через інтерактивні семінари-практикуми, що передбачають такі форми взаємодії: робота в парах і малих групах, дискусії, генерування ідей, дослідження психолого-педагогічних кейсів та розв'язування проблем, розроблення завдань.

Асинхронний компонент реалізується з індивідуальним супроводом учасників тренерами програми підвищення кваліфікації і передбачає самостійне розроблення завдань.

Програма передбачає такі складники системи **оцінювання та самооцінювання**:

- докурсове опитування задля аналізу професійних потреб учителів
- опитувальники/тести під час курсу на засвоєння нових знань і вмінь
- педагогічні та методичні продукти, як-от: аналіз кейсів та джерел, алгоритми дій, пам'ятки, рекомендації, завдання з підготовки до PISA тощо
- рефлексія та зворотний зв'язок під час і наприкінці занять;
- післякурсове перехресне оцінювання розроблених учителями завдань.

Навчально-тематичний план

Навчально-тематичний план підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури				
Зміст навчального модуля	Види занять			Загальна кількість годин
	Інтерактивні сесії	Самостійна робота	Сесії перехресного рецензування	
Загальний блок				16
Модуль 1 Уроки PISA для України і країн-членів Європейського Союзу (автор – Заболотна О.А)				4
PISA: історія, характеристики, методологія	1			
PISA і країни Європейського Союзу: порівняння освітніх систем PISA 2018 і політика Європейського Союзу – освіта як засіб досягнення соціальної справедливості	1			
Уроки PISA для української шкільної освіти	1			
Висновки після проведення PISA в Україні: застосування досвіду країн-членів Європейського Союзу	1			
Модуль 2 PISA і освітня політика у країнах Європейського Союзу (автор – Топузов О.М.)				8
Політика Європейського Союзу щодо покращення успішності учнів	2			2
Політика Європейського Союзу щодо подолання гендерної нерівності в успішності учнів	2			2
Політика Європейського Союзу щодо покращення шкільного клімату	2			2
Політика Європейського Союзу щодо розвитку ключових компетентностей і базових навичок усіх учнів	2			2

Модуль 3 Шкільний куррикулум у країнах Європейського Союзу-лідерів PISA (автор – Локшина О.І.)				4
Шкільний куррикулум у країнах Європейського Союзу: головні тенденції розвитку	1			1
Шкільний куррикулум у країнах Європейського Союзу-лідерах PISA: Естонії, Фінляндії, Польщі, Ірландії	1			1
PISA 2018: перевірка читацької грамотності	2			2
Фаховий блок				24
Модуль 4 Український шкільний куррикулум в контексті PISA				24
Перевірка читацької грамотності в PISA (Локшина О.І.)	6			6
Аналіз українських підручників і розроблення компетентісно зорієнтованих завдань (Локшина О.І.)	6			6
Принципи та алгоритми розроблення завдань для розвитку ключових компетентностей і базових навичок учнів (Заболотна О.А.)	12			12
Практичний блок				50
Модуль 4 Розроблення завдань, що готують учнів до PISA		40	10	50
Разом	40	40	10	90

Рекомендована література

- Алексєєва, С. (2021). Нетрадиційне навчання нового покоління дітей (покоління диджиталізації). У О.І. Локшина (Ред.), *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації: матеріали V Міжнародної наук.-практ. конференції* (сс. 196–199). Крок.
- Вакулєнко, Т. С., Ломакович, С. В., & Терещєнко, В. М. (2017). *PISA: читацька грамотність*. УЦОЯО.
- Гривко, А. В. (2018). Оцінювання читацьких умінь учнів: аналіз актуального світового досвіду. *Український педагогічний журнал*, 3, 26–32. <https://lib.iitta.gov.ua/711697/>
- Дорош, М. (2015). *Діти і технології: «піраміда цифрової поведінки»*. Media Sapiens. <https://ms.detector.media/media-i-diti/post/13763/2015-07-21-diti-i-tekhnologii-piramida-tsifrovoipovedinki/>
- Заболотна, О. (2020). Європейські індикатори якості освітніх досліджень для розширення можливостей освітян в Україні: проект Української асоціації дослідників освіти. У. А. Сбруєва, М. Бойченко та ін. (Ред.), *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 73–75). Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Заболотна, О. (2018). Нова українська школа: очікування і реалії. У С. Щудло, О. Заболотна, О. Ковальчук (Ред.), *Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження: Збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції Української асоціації дослідників освіти* (сс. 49–51). ТзОВ «Трек-ЛТД».
- Заболотна, О. А. (2014). Альтернативні ролі вчителя: в пошуках освітнього діалогу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, (8), 328–336.
- ІМЗО. (2018). Навчальні програми 5–9 класи. Наскрісні змістові лінії. <https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita-2/navchalni-prohramy-5-9-klassy-naskrizni-zmistovi-liniji/>
- Кабінет Міністрів України. (2020). Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. Про деякі питання державних

- стандартів повної загальної середньої освіти.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>
- Калініна, Л. М. та Носкова, М. В. (2013). *Google-сервіси для вчителя. Перші кроки новачка: навчальний посібник*. ЗУКЦ.
- Локшина, О. І. (2007). Міжнародні порівняльні дослідження якості знань учнів як інструмент діагностики якості освітніх систем. *Педагогіка і психологія*, 2, 60–70.
- Локшина, О. І. (2015). Порівняльна педагогіка в Україні у вимірі розвитку світової компаративістики. *Український педагогічний журнал*, 1, 36–46.
- Локшина, О. І. (2019). Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. *Український педагогічний журнал*, 3, 21–30.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2019_3_5
- Локшина, О. І. (Ред.). (2004). *Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи*. К.І.С.
- Локшина, О. І. (Ред.), Булах, І., & Гриневич, Л. (2004). *Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи*. К.І.С.
- Локшина О. І. (Ред.), Глушко О. З., Джурило А. П., Маріуц І. О., Тименко М. М., Шпарик О. М. (2018). *Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США: монографія*. ТОВ «КОНВІ ПРІНТ». http://comparlab.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/monogr_transform_proc_shkil_osv_eu_usa.pdf
- Локшина, О. І. (Ред.), Глушко, О. З., Джурило, А. П., Кравченко, С. М., Нікольська, Н. В., Тименко, М. М., & Шпарик О. М. (2021). *Стан і тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї: навчально-методичний посібник*. [Електронне видання]. КОНВІ ПРІНТ. <https://doi.org/10.32405/978-617-8124-19-9-2021-143>
- Малихін, О. В., Гриценко, І. С. (2016). *Теоретичні основи реалізації компетентнісного підходу в організації самостійної освітньої діяльності: монографія*. НУБіП України.
- Редько, В. Г. (2017). *Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика: монографія*. Педагогічна думка,.
- Старагіна, І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. (2020). *Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів*

- початкової школи в системі інтегрованого навчання: навчально-методичний посібник.* Соняшник.
- Топузов, О. М. (1998). Інтелектуальний розвиток учнів у проблемному навчанні. *Рідна мова*, 7(12), 6–8.
- Топузов, О. М. (2012). Роль і місце підручника в реалізації компетентнісного підходу до навчання. *Проблеми сучасного підручника*, 12, 241–247.
- Топузов, О. М. (2014). Дидактична прогностика в контексті теоретико-методичного забезпечення створення сучасного підручника. *Проблеми сучасного підручника*, 14, 12–20.
- Топузов, О. М. (2015). Компетентнісні засади сучасного підручникотворення. *Український педагогічний журнал*, 3, 36–47.
- Топузов, О. М. (2007). Проблема ситуація в теорії проблемного навчання. *Шлях освіти*, 1, 12–16.
- Топузов, О. М. (2015). Забезпечення якості загальної середньої освіти: на шляху до європейських стандартів. *Український педагогічний журнал*, 1, 16–27.
- Топузов, О. М. (2015а). Становлення проблемного навчання в педагогічній науці. *Рідна школа*, 1, 57–60.
- УЦОЯО. (2019). *Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018.* PISA Ukraine. http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf
- УЦОЯО. (2021). PISA-2018: Україна в центрі уваги. PISA Ukraine. http://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/%20PISA%202018_UKRinFocus_10.pdf
- European Commission. (2019). PISA 2018 and the EU - Striving for social fairness through education. Publications Office of the European Union. https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/pisa-2018-eu_1.pdf
- Hermann, Z. & Kopasz, M. (2019). Educational policies and the gender gap in test scores: a cross-country analysis. *Research Papers in Education*, 36(4), 461–482. <https://doi.org/10.1080/02671522.2019.1678065>
- Kremen, V. H. (Ed.). (2017). *National Report on the State and Prospects of Education Development in Ukraine.* Pedagogichna dumka. <https://lib.iitta.gov.ua/706242/>

- Margriet van Hek, Claudia Buchmann, Gerbert Kraaykamp. (2019). Educational Systems and Gender Differences in Reading: A Comparative Multilevel Analysis. *European Sociological Review*, 35(2), 169–186. <https://doi.org/10.1093/esr/jcy054>
- PISA test: differentiating fact from opinion is the key challenge*. (2019, December 17). Agence Science-Presse. <https://www.sciencepresse.qc.ca/actualite/2019/12/17/pisa-test-differentiating-fact-opinion-key-challenge>
- PISA-2018 Результати. (2019). Що учні знають та вміють робити: Міжнародний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 (переклад українською мовою) (Т. В. Ларіна, Перекл.) (Том 1). УЦОЯО,
- Schleicher, A. (2019). *PISA 2018 insights and interpretations*. OECD. <https://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf>